

YENİYETMƏLƏRDƏ MİLLİ-AZƏRBAYCANÇILIQ İDEOLOGİYASINI FORMALAŞDIRMAĞIN ÜMUMİ NƏTİCƏLƏRİ

Şaiq Tağıyev,

fəlsəfə doktoru hazırlığı üzrə dissertant

Gəncə Dövlət Universiteti

E-mail ünvanı: shako...85@ mail.ru

Rəyçilər: *ped.ü.fəls.dok. İ.B. Əmirəliyeva,*
ped.ü.fəls.dok. L.N. Nağıyeva

Açar sözlər: *milli ideal, milli dövlətçilik, müstəqillik, azərbaycançılıq ideologiyası, mənfur düşmən*

Ключевые слова: *национальный идеал, национальная государственность, независимость, идеология азербайджанства, коварный враг*

Key words: *national ideal, national statehood, independence, ideology of Azerbaijanism, hostile enem*

Milli ideoloji tərbiyənin elementlərinin mənimsədilməsi işi ibtidai təhsil dövründən başlansa da, azərbaycançılıq ideologiyasının aşılması məktəblilərin yeniyyətlik dövründə daha geniş vüsət alır, onlarda dövlətçiliyə, müstəqilliyə, dövlət atributlarına, türkçülüyə, vətənpərvərliyə, milli mənsubiyyətə, dilimizə, dinimizə, milli-mənəvi dəyərlərimizə rəğbət hissi güclənir və dərinləşir.

Aparılan məqsədyönlü və mütəşəkkil tədbirlər nəticəsində məktəblilər azərbaycançılıq ideologiyasının başlıca komponentləri üzrə (türkçülük, islamçılıq, dövlətçilik, vətənpərvərlik, müstəqillik, ərazi bütövlüyü və s.) bilik, bacarıq və qabiliyyətlər qazanır, öz fəaliyyətlərində bunu bilavasitə biruzə verirlər. Yeniyyətmiş işğal altında olan torpaqların azad edilməsi ideyasını özünün amalına, əqidəsinə çevirir, bu yolda hətta şəhidlik zirvəsinə yüksəlməyi özünə şərəf bilir. Vətənin müdafiəsinə yeniyyətlikdən hazır olmağın zəruriliyi haqqında qəti əqidəyə gəlirlər.

Yeniyyətlərdə azərbaycançılıq ideologiyasının formalaşdırılması şagirdlərdə milli əqidə, milli ruh, milli vətənpərvərlik hissini gücləndirir, onlarda iradəlilik, dözümlülük, mətinlik, qorxmazlıq, milli təəssübkeşlik, milli dilini, dinini tarixi dəyərlərini qorumaq kimi iradi keyfiyyətləri, qarşıya çıxan çətinlikləri güclərinə müvafiq səylə aradan qaldırmaq və s. bu kimi yüksək milli-əxlaqi keyfiyyətlərin formalaşdırılmasına da səbəb olur.

Yeniyyətlərdə azərbaycançılıq ideologiyasının formalaşdırılması düşmənin mənfur siyasətini aydın dərk edib ona nifrət hissi bəslə-

mək, vurduğu ağır yaralara görə düşməne layiqli cavab vermək kimi keyfiyyətlərin yeniyyətlik yaşlardan uşaqların əqidəsinə çevrilməsini təmin edə bilir.

Yeniyyətlik dövründən başlayaraq azərbaycançılıq ideologiyasının formalaşdırılması yeniyyətlərdə belə bir əqidə yaradır ki, oğlan və ya qızlığından asılı olmayaraq, bütün gənclər Vətənə, millətə, xalqına, sədaqətlə xidmət etmək üçün indidən mənəvi-psixoloji cəhətdən hazırlanmalıdırlar. Milli ideoloji tərbiyənin erməni qəsbkarlarının ölkəmizdə apardığı ədalətsiz müharibə və tökdüyü nahaq qanlarla birbaşa bağlılığını görən yeniyyətmiş Vətənin müdafiəsinə, işğal altında olan torpaqlarımızın azad edilməsinə, acliğa, susuzluğa, yorğunluğa, kəskin şaxtaya, dözülməz istiyə, bədənə verilən fiziki əziyyətlərə dözümlü olmağa və s. bu kimi mühüm əlamətlərə, psixi keyfiyyətlərə və fərdi psixi xüsusiyyətlərə daha məsuliyyətlə yanaşır, bu keyfiyyəti özünün dəyişməz məsləki hesab edirlər.

Milli ideoloji tərbiyənin tarixi milli-mənəvi dəyərlər üzərində qurulması onun daha möhkəm formalaşmasına zəmin yaradır. Bu baxımdan müəllim təlim prosesində, eləcə də sinifdən xaric tədbirlərdə yeniyyətlik dövründən başlayaraq məktəbliləri ata-babalarımızın, ana-bacılarımızın, tarixi və milli qəhrəmanlarımızın vətənpərvərliyi, döyüşkənliyi, mərdliyi, namusluluğu, milli təəssübkeşliyi, mübarizliyi, təmkinliliyi, düşməne qəzəbi nümunəsində tərbiyə etmək üçün böyük pedaqoji ustalıq göstərməlidir. Onların doğma Vətəni, milli-mənsubiyyətini, dilini və dinini, or-

dusunu və əsgərlərini dərin məhəbbətlə sevməsinin, bu məhəbbəti öz fəaliyyətində sübut edə bilmələrinin, həmçinin yeniyetmələrin milli ideoloji hissələrinin, mənəvi dünyasının və əqidəsinin düzgün formalaşdığını göstərir.

Fənn kurikulumlarında, dərslik və dərs vəsaitlərində şagirdlərin milli ideoloji tərbiyəsi ilə bağlı materiallara kifayət qədər yer ayrılmamış dərsliklərdə verilmiş, bir neçə material da nə məzmun, nə də ki, sistematiklik baxımından yararlı sayıla bilməz. Azərbaycançılıq ideologiyasının formalaşdırılması problemi nəinki, yeniyetmələrdə ümumiyyətlə bu problemin tədqiqi pedaqoji prosesdə qoyulmamışdır. Ona görə də, müəllimlər üçün elmi-pedaqoji və metodik materiallar çap olunmamışdır. Məhz buna görə də ayrı-ayrı fənlər və mövzular tədris olunarkən müəllimin milli ideoloji tərbiyə üzrə daha çox hansı məsələlərə və necə diqqət yetirəcəyi bilinmir, V-IX siniflərin fənn proqramlarının məzmununu bir-biri ilə milli ideoloji tərbiyənin komponentləri baxımından koordinə edilmir, birbirinə uyğunlaşdırılmır. Ayrı-ayrı fənlər üzrə eyni məqsədə xidmət edən materiallar ya epizodikdir, ya da yoxdur, təlim standartlarına daxil edilən məsələlərin bir qismi dərsliklərdə öz əksini tapmır.

Yeniyetmələrin milli ideoloji tərbiyəsinə xidmət edən bədii və elmi-metodik ədəbiyyatın heç olmaması və ya azlığı müəllimlərin bu problem sahəsindəki səmərəli fəaliyyətini məhdudlaşdırır. Həmçinin həyati bacarıq və vərdislər aşılamayan, zamanla tam səsələşməyən bəzi kitablardan, filmlərdən, internet saytlarından yeniyetmələrin istifadə etməsi bu sahədəki tərbiyənin səmərəliliyinə mənfi təsir göstərir.

Yeniyetmələrin ailələrində Azərbaycanımızın qürur duyulan müasir inkişafını bilən və yeri gəldikcə bunları övladları ilə birlikdə müzakirə edən milli ideologiyamızın bəzi komponentlərini onlara bir daha başa salmağı bacaran valideynlər vardır. Onlar məktəb seminarlarında həm siyasi, həm iqtisadi, həm də azərbaycançılıq ideologiyası baxımından müəyyən təsəvvürlər toplusuna malik olmalı və bu işin həyata keçirilməsinin bəzi pedaqoji tələblərini də bilməli, inandırıcı faktlarla Azərbaycançılıq ideologiyasını, milli əqidəni öz uşaqlarında formalaşdırmağı, bu sahədə uzun müddət yadda qalan bilik və təsəvvürlər yaratmağı bacarmalıdırlar.

Məktəblilərin ideoloji tərbiyəsi zamanı azərbaycançılıq ideologiyasının əhəmiyyəti, mahiyyəti və məqsədi, onun tərbiyəvi imkanları və təşkili yolları tərbiyəçi-müəllimlər tərəfindən aydın təsəvvür olunduqda, yeniyetmələrdə həmin ideologiyanın formalaşdırılması daha keyfiyyətli şəkildə reallaşır.

Hər millətin özünün minilliklər ərzində formalaşmış özünəməxsus adət-ənənəsi, tərbiyə atributları, milli əxlaq və davranış normaları vardır. Onlar qazandıqları bu mədəniyyət sərvətləri ruhunda böyümüş, formalaşmış, onları təkmilləşdirmiş və sonrakı nəsillərə ötürmüşdür. Eləcə də bir millət digərinin adət-ənənəsini, hətta ən mütərəqqilərini belə ya götürə bilməmiş, ya da götürmək istəməmişdir. Əgər kimsədə belə meyillər olmuşsa da, yenə özününkünə qayıtmış, onunla yaşamışdır. Deməli, öz tarixi milli mənəvi dəyərlərimizə əsaslanmadan yeniyetmələrdə milli əqidə, milli ruh, milli vətənpərvərlik, milli qürur və ümumiyyətlə, milli-azərbaycançılıq ideyaları formalaşa bilməz.

Yeniyetmələrdə formalaşa bilən milli ideyalar Azərbaycan xalqının minillik tarixi boyu hansı yolu keçməsindən, nə kimi siyasi və iqtisadi vəziyyətində olmasından, maddi və mənəvi mədəniyyətindən, folklorundan, musiqisindən, tərbiyə ənənəsindən və s. asılıdır. Məktəbli yeniyetmələrin milli ideoloji tərbiyəsi işinin təşkili zamanı bu amillərin nəzərə alınması zəruridir, bunsuz nə məktəb, nə də ki, ailə şəraitində şagirdlərdə milli ideyaları tərbiyə etmək mümkün deyil. Məktəbdəki kimi, ailədə də milli ideyaların tərbiyəsi işi xalqın tərbiyə üsullarına söykənməlidir. Həm də ona görə ki, xalqın tipik tərbiyə üsulları etnik ümumiliyi, başqa sözlə, etnosun psixologiyasını formalaşdırır.

Yeniyetmələrin milli ideoloji tərbiyəsinin təşkili zamanı tərbiyəçi-müəllim, valideyn və ictimaiyyət nümayəndələri xalqımızın qədimdən bəri yaşatdığı etik qaydalara, milli əxlaq normalarına, milli mənəvi dəyərlərimizin qaydalarına əməl etmələri zəruridir. Bunun üçün onların özləri bu keyfiyyətləri, onun tərbiyəvi imkanlarını bilməli və yerli-yerində onlara düzgün əməl etməlidirlər. Müasir ailələrdə atanın və ananın rolu və fəaliyyəti milli ideyalar üzərində kökləndikdə yeniyetmələrdə azərbaycançılıq ideologiyasının formalaşdırılmasına daha tez və keyfiyyətlə nail olmaq mümkündür.

Məktəblilərin gələcəkdə ölkəmizin ləyaqətli vətəndaşları kimi yetişməsində yeniyyətlilik yaş dövründən başlayaraq onların milli ideoloji tərbiyəsi işinin sistemli, məqsədyönlü, planauyğun aparılması gərəkdir.

Milli-mənəvi dəyərlərimiz, tarixi adət və ənənələrimiz, təbii sərvətlərimiz, Azərbaycan dövlətinə, dövlət başçısına, dövlət rəmzlərinə dair bilik və məlumatlar milli ideoloji tərbiyə işində böyük rol oynayır. Bu sahədə valideynlərlə tərbiyəçi-müəllimlərin ciddi koordinasiya edilmiş əlbir fəaliyyəti də başlıca şərtədir. Rayon və şəhərlərimizdə dövlətçiliyimizin tarixinə (məsələn, Bakıda, İstiqlaliyyət küçəsində Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinə), Azərbaycan hökmdarlarına (Bakıda I Şah İsmayıl, Gəncədə Cavad Xana və b.) və Azərbaycanın milli qəhrəmanlarının şərəfinə və şəhidlərimizin xatirəsinə həsr olunmuş abidələr güclü tərbiyəvi təsir gücünə malikdir.

Respublikanın bütün şəhərlərində, rayon mərkəzlərində və kəndlərində ucaldılmış əzəmətli və möhtəşəm Bayraq meydanlarının, Ulu Öndərimiz Heydər Əliyevin əzəmətli heykəli ucaldılmış komplekslərin, Ulu Öndərin şərəfli ömür yolunu əks etdirən muzeylərin, bütün məktəblərin foyelərində yaradılmış stendlərin və "Heydər Əliyev otaqları"nın azərbaycançılıq ideologiyasının formalaşdırılması imkanlarından sistemli, məqsədyönlü və müntəzəm şəkildə istifadə edilməlidir.

"Dövlət rəmzləri" yeniyyətlərin Azərbaycan dövlətçiliyinə sdaqət ruhunda, milli-ideoloji ruhda tərbiyə olunmalarına çox güclü təsir göstərməklə bərabər, onlarda milli azərbaycançılıq ideologiyasının digər komponentlərinin də daha keyfiyyətlə formalaşdırılmasına imkan və şərait yaradır.

Tədqiqatın fərziyyəsində irəli sürdüyümüz belə bir ideya pedaqoji eksperimentin köməyi ilə özünü doğruldur ki, milli ideyaların aşılınması və tədrisən, mərhələlərlə formalaşdırılmasının sistemli, məqsədyönlü, planauyğun və fasiləsiz aparılması məktəbli-yeniyyətlərin azərbaycançılıq ideologiyası ruhunda tərbiyə olunmasını təmin edə bilər.

Bu ümumi nəticələrlə yanaşı, yeniyyətlərdə azərbaycançılıq ideologiyasının formalaşdırılması işinin daha səmərəli təşkili üçün aşağıdakı təkliflərin nəzərə alınmasını məqsədmüvafiq sayırıq:

-V-IX siniflərdə tədris olunan fənlər üzrə tədris proqramları və dərsliklərdə azərbaycançılıq ideologiyasının məzmununa və milli ideoloji tərbiyə işinə geniş yer verilsin. Bu məqsədlə dərsliklərə daxil edilən mətnlərin şagirdlərin yaşına və elmi nəzəri səviyyəsinə uyğun olmasına xüsusi diqqət yetirilsin.

-Yeniyyətlər üçün Milli Ordumuzun, Milli Qəhrəmanların döyüş yoluna, hərbi geyimlərinə, hərbi rütbələrə, silah növlərinə aid rəngli şəkillərdən ibarət albom və foto-stendlərin, diafilmələrin, diapozitivlərin hazırlanıb məktəblərə çatdırılması məqsədmüvafiq sayılısın.

- Azərbaycançılıq ideologiyasının məzmununa uyğun şerlərdən, hekayə və mahnı mətnlərindən ibarət məcmuələrin, şer və mahnıların maqnitafon lent yazılarının və kompyuter disklərinin hazırlanması, onların tərbiyəçi-müəllimlərə çatdırılması.

-Müəllim və valideynlər üçün azərbaycançılıq ideologiyasının məzmununa və onun yeniyyətlərdə formalaşdırılması yollarına aid elmi, pedaqoji və metodik ədəbiyyat nəşr edilib məktəblərə çatdırılsın.

- Yeniyyətlərdə azərbaycançılıq ideologiyasının formalaşdırılması işinin uğurlu təşkili məqsədilə tərbiyəçi-müəllimlərin müntəzəm olaraq özünəməmarifləndirməsi, bununla bərabər, bir başa sinif rəhbəri olduqları yeniyyətlərin valideynlərinin də məarifləndirilməsi tövsiyə olunur.

- Yeniyyətlərlə aparılan milli ideoloji tərbiyə işinin ardıcıl və müntəzəm təşkili lazımdır. Bu müəllim, valideyn və bütün təhsil işçilərinin gündəlik işi olmalıdır. Ona görə də onlar darıxmadan, səbirlə, təmkinlə yeniyyətlərlə aparılan tərbiyə işini tam başa çatdırmalı, işin gedişində fərdi yanaşmanı işə salmalı, mənimsəmə səviyyəsindən asılı olaraq yeniyyətlərin düşüncə tərzinə müdaxilə etməlidir və s.

- Yeniyyətlərdə milli ideoloji hissələrinin formalaşdırılması zamanı tələblərdə vahidlik prinsipinin gözlənilməsi məcburidir. Sinif rəhbərləri, tərbiyəçi-müəllimlər, bütün təhsil işçiləri və valideynlər də vahid mövqedən çıxış etməlidir.

Məktəblilərin milli ideoloji tərbiyəsi zamanı tərbiyəçilərin aşağıdakı pedaqoji şərtlərə ciddi əməl etmələri məqsədmüvafiqdir:

- yeniyyətlərin milli ideoloji tərbiyəsində ehtiyatlılıq, ayıqlıq, səbirlilik, təmkinlilik əsas tələb kimi xüsusi olaraq nəzərə alınmalıdır. Çünki,

bu dövrdə yeniyetmələrə neqativ halların təsir gücü də intensivləşir;

- azərbaycançılıq ideologiyası üzrə tərbiyə işi müntəzəm və ardıcıl aparılmalıdır;

- Yeniyetmələrdə azərbaycançılıq ideologiyasının formalaşdırılması işində sinifdən xaric materiallar seçilərkən uşaqların yaşına uyğun məzmun müəyyənləşdirmək, milli ideologiyamızın komponentləri üzrə tələblər qoymaq, tərbiyəçiyə nisbətən yeniyetmənin daha çox sərbəst və arqumentli düşünmələri təşkil edilməlidir. Bu işdə fərdi yanaşmaya üstünlük vermək daha uğurlu nəticələrə səbəb ola bilər;

- Yeniyetmələrin azərbaycançılıq ideologiyası əsasında tərbiyəsi zamanı valideynlərin ideoloji, o cümlədən vətəndaşlıq tərbiyəsi örnək, nümunə mənbəyi olmalıdır.

Aşağı siniflərdə Azərbaycan dövlətçiliyi, onun müstəqilliyi, möhtərəm Prezidentimizin rəhbərliyi altında ölkənin beynəlxalq, siyasi və iqtisadi sahələrdəki uğurları, türkçülük və islam-

çılıq üzrə reallaşan çox böyük beynəlxalq əhəmiyyətli layihələri, dövlət rəmzləri, dövlət dili, ordu quruculuğu, ölkənin müdafiə qüdrətinin və iqtisadiyyatının möhkəmləndirilməsi və s. ilə fəxr etmək kimi əldə etdikləri ilkin bilik və məlumatlar yeniyetmələrdə daha da genişləndirilməli, dərinləşdirilməli, sistemləşdirilməli və ümumiləşdirilməlidir. Bu istiqamətdə sinifdən xaric və məktəbdənkənar tədbirlərin geniş imkanları nəzərdən qaçmamalıdır.

Yeniyetmələrin milli ideyalara yiyələnmələri özünəməxsus psixoloji məqamlarla zəngin olan mürəkkəb pedaqoji prosesdir. Ona görə də sinifdən xaric tədbirlərin təşkili zamanı, xüsusilə də valideynlərin bilavasitə iştirakı ilə keçirilən söhbət və mühazirələr, müzakirə, disput, görüşlər, müsabiqə və yarışlar, tarixi abidələrə, teatr və kinofilmlərə, televiziya tamaşalarına baxışlar, şagird konfransları milli ideyaların, milli ideoloji hisslərin zənginliyi ilə seçilməlidir.

ƏDƏBİYYAT

1. Abbasov A.N. Milli əxlaq və ailə etikas. Bakı: Mütərcim, 2016.
2. Əliyev H.Ə. Dünya Azərbaycanlılarının I qurultayında Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin nitqi: Dünya Azərbaycanlılarının həmrəyliyinə möhkəmləndirilməsində çox mühüm tarixi mərhələ. "Azərbaycan" qəz., 2011, 10 noyabr
3. Əliyev H.Ə. Müstəqillik yolu. Bakı, 1997.
4. Əliyev İ.H. Gəncə şəhər ictimaiyyəti qarşısında nitqi. "Xalq qəzeti", 2010, 12 fevral
5. Əliyev R.İ. Mentalitet. Bakı: Elm və təhsil, 2009.
6. Mehdiyev R.Ə. Heydər Əliyev və azərbaycançılıq. Bakı, 2002.
7. Yusifov M.İ. Azərbaycançılıq. Bakı, Elm və təhsil, 2010.
8. Şəmsizadə N.Ş. Azərbaycançılıq. Bakı, Nurlan, 2006.

Ш.Ш. Тагиев

ОБЩИЕ РЕЗУЛЬТАТЫ ФОРМИРОВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНО-АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ИДЕОЛОГИИ У ПОДРОСТКОВ

РЕЗЮМЕ

В статье показано, что в результате целенаправленных и организованных мероприятий подростки на главных компонентах идеологии азербайджанства (тюркизм, ислаимизм, государственность, патриотизм, независимость, территориальная целостность и т. д.) усваивают знания, навыки и способности, которые непосредственно отражают в своей деятельности. Подросток превращает идею освобождения оккупированных земель в свои собственные убеждения и даже считает честью стать шехидом (погибнуть на войне, сражаясь защищая свою веру, родину, честь, семью). Они твердо убеждены в необходимости подготовки защиты Родины с подросткового возраста.

Формирование идеологии азербайджанства в подростковом возрасте может дать четкое представление о коварной политике врага и чувствовать ненависть к врагу, обеспечивает созданию с подросткового возраста идеи дать достойный ответ врагу за полученные тяжелые раны.

Если во время идеологического воспитания школьников значение, сущность и цель, его образовательные возможности и способах организации идеологии азербайджанства будут ясно восприняты педагогами-учителями, то формирование этой идеологии у подростков осуществляется более эффективно.

Sh.Sh. Tagiev

**GENERAL RESULTS OF THE FORMATION OF NATIONAL-AZERBAIJANI IDEOLOGY
IN TEENAGE SCHOOLCHILDREN**

SUMMARY

Article deals with the result of purposeful and organized actions, teenagers have the knowledge, skills, skills, the main components of azerbaijanism ideology (Turkism, Islamism, statehood, patriotism, independence, territorial integrity, etc.) and earn their abilities and give it directly to their activities. The teenager turns the idea of liberation of the occupied lands into his own deeds and beliefs, and he is even honored to rise to the peak of martyrdom. They are firmly convinced of the necessity of being prepared for adolescence.

Formation of the ideology of azerbaijanis in teens can provide a clear understanding of the enemy's disrespectful politics and to convey it to children's convictions of adolescence from aging, such as giving a sense of hatred to him and giving a worthy response to the severe wounds he has suffered.

The ideology of the ideology of schoolchildren, when it is clearly understood by the educators-teachers, the nature, essence and purpose of the ideology of azerbaijanism, the ways of its development and the ways of its organization, the formation of this ideology in adolescents is carried out more efficiently.

Redaksiyaya daxil olub: 12.02.2018